सन २०२४ चा महाराष्ट्र अधधधनयम क्रमाांक ५.

(राज्यपालाांची सांमती धमळाल्यानांतर "महाराष्ट्र शासन राजपत्रात" धदनाांक १९ जानेवारी २०२४ रोजी प्रथम प्रधसद्ध केलेला अधधधनयम.)

रेत उत्पादनासाठी गोजातीय प्रजननक्षम वळूांचा वापर, गोजातीय रेत साांस्करण, साठवण, धवक्री व धवतरण, गोजातीांमध्ये सहयोगी जनन ताांत्रज्ञानाांसह कृधत्रम रेतन करणे याांसारख्या गोजातीय प्रजनन धक्रयाांचे धवधनयमन करून त्याद्वारे गोजातीांमध्ये सुधारणा करण्यासाठी आधण तत्साांबांधधत ककवा तदानुषांधगक असलेल्या सवव बाबीांसाठी तरतूद करण्याकधरता अधधधनयम.

ज्याअथी, रेत उत्पादनासाठी गोजातीय प्रजननक्षम वळूांचा वापर, गोजातीय रेत साांस्करण, साठवण, धवक्री व धवतरण, गोजातीांमध्ये सहयोगी जनन ताांत्रज्ञानाांसह कृधत्रम रेतन करणे याांसारख्या गोजातीय प्रजनन धक्रयाांचे धवधनयमन करून त्याद्वारे गोजातीांमध्ये सुधारणा करण्यासाठी आधण तत्साांबांधधत ककवा तदानुषांधगक असलेल्या सवव बाबीांसाठी तरतूद करणे इष्ट आहे; त्याअथी, भारतीय गणराज्याच्या चौऱ्याहत्तराव्या वषी, याद्वारे, पुढील अधधधनयम करण्यात येत आहे:-

प्रकरण एक

प्राराांधभक.

सांधक्षप्त नाव व प्राराांभ. १. (१) या अधधधनयमास, महाराष्ट्र गोजातीय प्रजनन (धवधनयमन) अधधधनयम, २०२३, असे म्हणावे .

(२) तो, राज्य शासन, शासकीय राजपत्रातील अधधसूचनेद्वारे धनयत करील अशा धदनाांकास अ ा ां मलात येईल.

व्याख्या. २. या अधधधनयमात, सांदभानुसार दुसरा अथव आवश्यक नसेल तर,-

(क) "कृधत्रम रेतन" ककवा "एआय" याचा अथव, गभवधारणा करण्याच्या उद्देशाने पूणव वाढ झालेल्या (वयात आलेल्या) गोजातीय मादीच्या गभाशयात रोगधवरधहत गोजातीय रेत कृधत्रमधरत्या धनक्षेधपत करण्याची प्रधक्रया, असा आहे;

(ख) "कृधत्रम रेतन सेवा पुरवठाकार" ककवा "एआय सेवा पुरवठाकार" याचा अथव, जी व्यक्ती, नोंदणीकृत रेतन ताांत्रज्ञाांद्वारे गोजातीय प्रजनन सेवा पुरधवते अशी व्यक्ती, असा आहे;

(ग) "कृधत्रम रेतन ताांत्रज्ञ" ककवा "एआय ताांत्रज्ञ" याचा अथव, गोजातीांमध्ये कृधत्रम रेतन करण्यासाठी जो, धवधहत करण्यात येईल त्याप्रमाणे, आवश्यक अहवता, कौशल्य व अनुभव धारण करतो असा पशुवैद्यक प्रधशधक्षत कृधत्रम रेतन कामगार, असा आहे;

(घ) "सहयोगी जनन ताांत्रज्ञान" ककवा "एआरटी" याचा अथव, गोजातीय प्रजनन सुधारण्यासाठी व गोजातीांमधील जनन-अक्षमतेवरील उपचारासाठी वापरलेले ताांत्र, असा असून त्यात, भ्रूण प्रत्यारोपणामध्ये अ ा ां तभूवत असलेले कृधत्रम रेतन, स्त्रीबीजपेशी साांकलन, गोजातीय स्त्रीबीजपेशीांचे प्रयोगनधलका (in-vitro) पधरपक्वन व फलन, भ्रूण प्रहस्तन, भ्रूणाचे गोठवण, साठवण व मादीच्या जननमागात धनक्षेपण, जनुकीयदृष्ट्या सादृश्य जीव धनमाण करणे (क्लोंकनग), अ ा ां तपेशीजीवद्रव्ये शुक्राणू अ ा ां त:क्षेपण व मादी मद समक्रमण याांचा समावेश होतो;

(ङ) "सहयोगी जनन ताांत्रज्ञान तज्ज्ञ" ककवा "एआरटी तज्ज्ञ" याचा अथव, सहयोगी जनन ताांत्रज्ञान सेवा पुरधवण्यासाठी जो, धवधहत करण्यात येतील त्याप्रमाणे, सहयोगी जनन ताांत्रज्ञानातील आवश्यक अहवता, कौशल्य व अनुभव धारण करतो असा नोंदणीकृत पशुवैद्यक, असा आहे ;

(च) "सहयोगी जनन ताांत्रज्ञान सेवा पुरवठाकार" ककवा "एआरटी सेवा

पुरवठाकार” याचा अथव, जी व्यक्ती, नोंदणीकृत सहयोगी जनन तांत्रज्ञान तज्ञांद्वारे सहयोगी जनन तांत्रज्ञान सेवा पुरधवते अशी व्यक्ती, असा आहे ;

(छ) “प्राधधकरण” याचा अथव, कलम १२ अन्वये स्थापन केलेले, महाराष्ट्र गोजातीय प्रजनन धनयमन प्राधधकरण, असा आहे;

(ज) “गोजातीय” याचा अथव, गाय, वळू (गोह्रा), कालवड, म्हैस, रेडा व पाडी, असा आहे ;

(झ) “गोजातीय प्रजनन धक्रया” याचा अथव, गोजातीय वळूंचा वापर, गोठवलेले रेत, भ्रूण व स्त्रीबीजपेशी यांचे उत्पादन, साठवण, वाहतूक व वापर ककवा जनन इांधद्रयाांचा वापर याांचा समावेश असलेल्या गोजातींमधील प्रजनन धक्रया, असा आहे ;

(ञ) “प्रमाधणत वळू” याचा अथव, जो धवधशष्ट गोजातीय रेत उत्पादनासाठी ठेवला जातो आधण धवधहत केलेल्या मानकाांची पूतवता करतो असा, प्राधधकरणाने प्रमाधणत केलेला गोजातीय वळू, असा आहे;

(ट) भ्रूण प्रत्यारोपण ककवा प्रयोगनधलका (in-vitro) “फलन प्रयोगशाळा” ककवा “ईटी ककवा आयव्हीएफ प्रयोगशाळा” याचा अथव, जेथे ग्रधहता गोजातीय मादीच्या जननमागात गोजातीय भ्रूण धनक्षेधपत करण्यासह एकतर, अांतजीवीय (in-vivo) ककवा प्रयोगनधलका (in-vitro) पद्धतीने स्त्रीबीजपेशींचे फलन करण्यासाठी गोजातीय रेताचा वापर करण्याकधरता आधण गोजातीय जननद्रव्य ककवा भ्रूण याांचे सांकलन, प्रधक्रया, साठवण व प्रत्यारोपण करण्यासाठी सुधवधा उभारण्यात आली आहे अशा कोणत्याही पधरवास्तू, असा आहे ;

(ठ) “शासन याचा अथव, महाराष्ट्र शासन, असा आहे;

(ड) “व्यक्ती” या सांज्ञेत, कोणत्याही कांपनीचा ककवा व्यक्तींच्या सांघाचा ककवा व्यक्तींच्या धनकायाचा, मग ते धवधधसांस्थाधपत केलेले असोत ककवा नसोत, समावेश असेल;

(ढ) “पधरवास्तू” याचा अथव, जी गोजातीय प्रजनन धक्रयेसाठी वापरली जाते अशी कोणतीही जमीन,जागा, आवार, इमारत, जलयान, वाहन ककवा इतर कोणतेही स्थान, असा आहे ;

(ण) “धवधहत” याचा अथव, या अधधधनयमान्वये शासनाने केलेल्या धनयमाांद्वारे धवधहत केलेले, असा आहे;

(त) “धवधनयम” याचा अथव, या अधधधनयमान्वये प्राधधकरणाने केलेले धवधनयम, असा आहे;

(थ) ”सांशोधन सांस्था” याचा अथव, शास्त्रीय अन्वेषणासाठी ककवा तथयाांचा पद्धतशीरपणे शोध घेण्यासाठी सांशोधन, चाचण्या ककवा प्रयोग करताना धजवांत प्राणी ककवा रेत ककवा भ्रूण ककवा स्त्रीबीजपेशी ककवा जनन इांधद्रये याांचा वापर करण्याच्या उद्देशाने, एखाद्या व्यक्तीद्वारे चालधवण्यात येणारी सांस्था, असा आहे; (द) “रेत” याचा अथव, वळूचे ककवा रेड्याचे कोणत्याही स्वरूपातील रेत, असा आहे;

(ध) “रेत बँक” याचा अथव, जेथे गोजातीय रेत व्यापारासाठी ककवा धवतरण करण्यासाठी साठवले जाते अशी कोणतीही पधरवास्तू, असा आहे;

(न) “रेत केंद्र” याचा अथव, जेथे कृधत्रम रेतनासाठी गोजातीय रेत सांकलन, प्रधक्रया, साठवण व धवतरण करण्याची सुधवधा उभारण्यात आली आहे, अशा

मान्यताप्राप्त पधरवास्तू, असा आहे;

(प) “राज्य” याचा अथव महाराष्ट्र राज्य असा आहे;

(फ) “पशुवैद्यक” याचा अथव, भारतीय पशुवैद्यकीय पधरषद अधधधनयम, १९८४ (१९८४ चा५२) यामध्ये व्याख्या केलेला नोंदणीकृत पशुवैद्यक, असा आहे.

प्रकरण दोन

धवधनयमन व

नोंदणी.

गोजातीय प्रजनन धक्रयांचे धवधनयमन.

३. (१) या अधधधनयमात अन्यथा तरतूद केली असेल ते खेरीज करून, कोणत्याही व्यक्तीकडे, या अधधधनयमान्वये त्यासाठीचे नोंदणी प्रमाणपत्र असल्याधशवाय, अशी व्यक्ती, राज्यामध्ये गोजातीय रेत, भ्रूण, बीजांडे ककवा स्त्रीबीजपेशी यांचे उत्पादन, साठवण, वाहतूक, धवक्री ककवा वापर करण्याची कोणतीही धक्रया हाती घेणार नाही.

(२) या अधधधनयमाअन्वये नोंदणी प्रमाणपत्र धारण करणारी व्यक्ती, राज्य शासनाने ककवा केंद्र सरकारने, वेळोवेळी, धनधाधरत केलेल्या गोजातीय प्रजनन धक्रयांशी सांबांधधत असणाऱ्या धवधहत मानकांचे पालन करील.

(३) कोणतीही व्यक्ती, ज्या सेवांसाठी धतला नोंदणी प्रमाणपत्र देण्यात आले आहे, त्या सेवांचा प्रकार व स्वरूप याबद्दलच्या तथयांचा धवपयास करणारी जाधहरात ककवा प्रधसद्धी करणार नाही.

रेत केंद्र, इटी ककवा आयव्हीएफ प्रयोगशाळा, कृधत्रम प्रधशक्षण सांस्था (एआयटीआय) सहयोगी जनन तांत्रज्ञान (एआरटी) सेवा पुरवठाकार यांची प्राधधकरणाकडे नोंदणी करणे.

४. (१) कोणत्याही व्यक्तीकडे, या अधधधनयमान्वये प्राधधकरणाने धदलेले त्यासाठीचे नोंदणी प्रमाणपत्र असल्याधशवाय, या अधधधनयमाच्या प्रारांभाच्या धदनाांकास व तेव्हापासून, राज्यामध्ये गोजातीय प्रजनन धक्रया करण्यासाठी, - रेतन

(क) अशी कोणतीही व्यक्ती, रेत केंद्र ककवा भ्रूण प्रत्यारोपण ककवा प्रयोगनधलका (in-vitro) फलन प्रयोगशाळा स्थापन करणार नाही आधण चालवणार नाही;

(ख) अशी कोणतीही व्यक्ती, कृधत्रम रेतन प्रधशक्षण सांस्था (एआयटीआय) स्थापन करणार नाही आधण चालवणार नाही; ककवा

(ग) असा कोणताही सहयोगी जनन तांत्रज्ञान (एआरटी) सेवा पुरवठाकार, सहयोगी जनन तांत्रज्ञान सेवा पुरधवणार नाही.

(२) कोणतीही व्यक्ती, या अधधधनयमान्वये,—

(क) धवधहत करण्यात येईल अशी, अहवता व असा अनुभव धारण करीत नसेल, आधण धतने आवश्यक प्रधशक्षण घेतलेले नसेल, आधण

(ख) प्राधधकरणाने धदलेले नोंदणी प्रमाणपत्र धतच्याकडे नसेल,

तर, ती व्यक्ती, या अधधधनयमाच्या प्रारांभाच्या धदनाांकास व तेव्हापासून, सहयोगी जनन तांत्रज्ञान तज्ञ म्हणून सहयोगी तांत्रज्ञान सेवांमध्ये काम करणार नाही.

(३) धवद्यमान प्रत्येक,-

(क) रेत केंद्र, भ्रूण प्रत्यारोपण ककवा प्रयोगनधलका (in-vitro) फलन प्रयोगशाळा;

(ख) कृधत्रम रेतन प्रधशक्षण सांस्था ;

(ग) सहयोगी जनन तांत्रज्ञान तज्ञ, आधण

(घ) सहयोगी जनन तांत्रज्ञान सेवा पुरवठाकार,

या अधधधनयमाच्या प्रारांभाच्या धदनाांकापासून सहा मधहन्याांच्या कालावधीच्या आत,

नोंदणी प्रमाणपत्र देण्यासाठी प्राधधकरणाकडे अजव करील.

रेत बँक, कृधत्रम रेतन (एआय) सेवा पुरवठाकार व कृधत्रम रेतन (एआय) तांत्रज्ञ यांची धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताकडे नोंदणी करणे.

५. (१) कोणत्याही व्यक्तीकडे, या अधधधनयमान्वये धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताने धदलेले नोंदणी प्रमाणपत्र असल्याधशवाय, या अधधधनयमाच्या प्रारांभाच्या धदनाांकास व तेव्हापासून, राज्यामध्ये गोजातीय प्रजनन धक्रया करण्यासाठी-

(क) अशी कोणतीही व्यक्ती, रेत बँकेची स्थापना करणार नाही व चालधवणार नाही; ककवा

(ख) कृधत्रम रेतन सेवा पुरवठाकाराची अशी कोणतीही व्यक्ती, कृधत्रम रेतन सेवाांचा पुरवठा करणार नाही.

(२) कोणतीही व्यक्ती, या अधधधनयमान्वये, -

(क) धवधहत करण्यात येईल अशी अहवता व असा अनुभव धारण करीत नसेल, आधण धतने आवश्यक प्रधशक्षण घेतलेले नसेल, आधण

(ख) सांबांधधत धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताने धदलेले नोंदणी प्रमाणपत्र धतच्याकडे नसेल, तर ती व्यक्ती, या अधधधनयमाच्या प्रारांभाच्या धदनाांकास व तेव्हापासून, राज्यामध्ये कृधत्रम रेतन (एआय) तांत्रज्ञ म्हणून कृधत्रम रेतन सेवाांमध्ये काम करणार नाही.

(३) धवद्यमान प्रत्येक,—

(क) रेत बँक ;

(ख) कृधत्रम रेतन सेवा पुरवठाकार ; आधण

(ग) कृधत्रम रेतन तांत्रज्ञ,

या अधधधनयमाच्या प्रारांभाच्या धदनाांकापासून सहा मधहन्याांच्या आत, नोंदणी प्रमाणपत्र देण्यासाठी सांबांधधत धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताकडे अजव करील.

नोंदणी प्रधक्रया.

६. (१) धवधहत करण्यात येईल अशा दस्तऐवजाांसह व अशा शुल्कासह, धवधहत करण्यात येईल अशा नमुन्यामध्ये व अशा रीतीने,-

(क) कलम ४ खालील नोंदणीचा प्रत्येक अजव, प्राधधकरणाकडे करण्यात येईल, ककवा

(ख) कलम ५ खालील नोंदणीचा प्रत्येक अजव, सांबांधधत धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताकडे करण्यात येईल.

(२) पोट-कलम (१) खालील अजव प्राप्त झाल्यावर, प्राधधकरण, ककवा यथास्स्थधत, धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्त, त्याला योग्य वाटेल अशी चौकशी केल्यानांतर, एकतर नोंदणी प्रमाणपत्र देईल ककवा ते देण्यास नकार देईल :
परांतु, प्राधधकरण, ककवा यथास्स्थधत, धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्त, नोंदणी प्रमाणपत्र देण्यास नकार देण्यापूवी, अजवदाराला, त्याचे म्हणणे माांडण्याची वाजवी साांधी देईल.

(३) नोंदणी प्रमाणपत्र, धवधहत करण्यात येईल अशा नमुन्यामध्ये आधण अशा अटी व शतींना अधीन राहून देण्यात येईल आधण नोंदणी प्रमाणपत्र धदल्याच्या धदनाांकापासून पाच वषांच्या कालावधीकधरता ते वैध असेल.

नूतनीकरण. ७. (१) या अधधधनयमान्वये नोंदणी प्रमाणपत्राचे नूतनीकरण करण्यासाठी प्रत्येक अजव, अशा नोंदणी प्रमाणपत्राचा कालावधी सांपण्याच्या धदनाांकाच्या तीन मधहने आधी करण्यात येईल :

परांतु, अजवदाराला, नूतनीकरण करण्यासाठी वेळेत अजव करण्यापासून पुरेशा कारणामुळे प्रधतबांध झाला होता याबाबत प्राधधकरणाची, ककवा यथास्स्थधत, धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताची खात्री पटली असेल तर, प्राधधकरण, ककवा यथास्स्थधत, धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्त, उपरोक्त कालावधीनांतर असा अजव करण्यास मुभा देऊ शकेल.

(२) या अधधधनयमाअन्वये नोंदणी प्रमाणपत्र देण्याच्या तरतुदी, योग्य त्या फेरफाराांसह, नोंदणी प्रमाणपत्राच्या नूतनीकरणाकधरता लागू असतील.

वळूचे प्रमाणन. ८. (१) रेतन केंद्रासाठी नोंदणी प्रमाणपत्र असणारी कोणतीही व्यक्ती, या अधधधनयमाच्या प्राराांभाच्या वळूचे धदनाांकास व तेव्हापासून, रेत उत्पादन करण्याकधरता वळूच्या प्रमाणनासाठी प्राधधकरणाकडे अजव करील.

(२) प्राधधकरणास, वळू प्रमाधणत करता येईल आधण धवधहत करण्यात येईल, अशा नमुन्यामध्ये व अशा रीतीने आधण अशा अटी व शतींना अधीन राहून, प्रमाणपत्र देईल. प्राधधकरणास, त्याची लेखी कारणे नोंदधवल्यानांतर वळू प्रमाधणत करण्यास नकार देता येईल.

(३) प्राधधकरण, प्रमाधणत केलेल्या प्रत्येक वळूकधरता अनन्यसाधारण ओळख क्रमाांक धनमाण करील आधण हा अनन्यसाधारण ओळख क्रमाांक, प्रमाधणत केलेल्या वळूला सवव काळ सुरधक्षतपणे व कायमस्वरूपी बाांधणे, रेतन केंद्राचे नोंदणी प्रमाणपत्र असणाऱ्या व्यक्तीकधरता अधनवायव असेल.

(४) या अधधधनयमाच्या प्राराांभाच्या धदनाांकास व तेव्हापासून, रेतन केंद्राचे नोंदणी प्रमाणपत्र असणारी कोणतीही व्यक्ती, प्राधधकरणाने प्रमाधणत केलेल्या कोणत्याही गोजातीय वळू व्यधतधरक्त इतर कोणत्याही गोजातीय वळूपासून रेत उत्पादन करणार नाही.

नोंदणी प्रमाणपत्राची दुसरी प्रत देणे. ९. जर या अधधधनयमान्वये धदलेले नोंदणी प्रमाणपत्र, धवरूधपत झाले असेल, गहाळ झाले असेल ककवा नष्ट झाले असेल तर, प्राधधकरण, ककवा यथास्स्थधत, धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्त, त्याबाबत खात्री पटल्यावर, धवधहत करण्यात येईल असे शुल्क प्रदान केल्यावर, अजवदाराला प्रमाणपत्राची दुसरी प्रत देईल.

नोंदणी प्रमाणपत्र रद्द करणे. १०. जर प्राधधकरणाची, ककवा यथास्स्थधत, धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताची, एकतर, याबाबतीत त्याच्याकडे धनदेश केल्यावरून ककवा चौकशी अहवालावरून ककवा अन्यथा,—

(क) या अधधधनयमान्वये त्याने धदलेले नोंदणी प्रमाणपत्र धवपयास करून लबाडीने धमळधवण्यात आले आहे;

ककवा

(ख) ज्या शतींना अधीन राहून प्रमाणपत्र देण्यात आले आहे त्या शतीचे अनुपालन करण्यास नोंदणी प्रमाणपत्र धारकाने कसूर केली आहे; ककवा

(ग) या अधधधनयमाच्या ककवा त्याखाली केलेल्या धनयमाांच्या कोणत्याही तरतुदींचे उल्लांघन केले आहे, अशी खात्री पटली असेल तर, या अधधधनयमान्वये ज्या कायवाहीस

प्रमाणपत्र धारक पात्र ठरू शकेल अशा इतर कोणत्याही ककवा यथास्स्थधत, धजल्हा पशुसांवधवन मााांडण्याची सांधी धदल्यानांतर, - नोंदधवल्यानांतर नोंदणी प्रमाणपत्र रद्द

कायवाहीस बाध न येता, प्राधधकरण, उपायुक्त, नोंदणी प्रमाणपत्र धारकास बाजू

(एक) असे रद्द करण्याची कारणे लेखी करील; ककवा

(दोन) प्राधधकरणाची, ककवा यथास्स्थधत, धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताची खात्री पटण्यासाठी प्रमाणपत्र धारक आवश्यक असलेल्या सवव शतींचे अनुपालन करीपयंत, नोंदणी प्रमाणपत्र धनलांधबत करील; ककवा

(तीन) नोंदणी प्रमाणपत्र धारकाने अनुपालन करावयाच्या अशा इतर शती लादील.

अपील.

११. (१) कलमे ६, ७, ८ व १० या अन्वये प्राधधकरणाने पाधरत केलेल्या आदेशामुळे व्यधथत झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीस, आदेश धमळाल्याच्या धदनाांकापासून तीस धदवसाांच्या आत, पशुसांवधवन व दुग्धव्यवसाय धवकास धवभागाच्या सधचवासमोर अपील दाखल करता येईल.

(२) कलमे ६, ७ व १० या अन्वये धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताने पाधरत केलेल्या आदेशामुळे व्यधथत झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीस, आदेश धमळाल्याच्या धदनाांकापासून तीस धदवसाांच्या आत, सांबांधधत प्रादेधशक पशुसांवधवन सह-आयुक्ताकडे अपील दाखल करता येईल.

(३) अपीलकारास, वेळेत अपील दाखल करण्यापासून पुरेशा कारणामुळे प्रधतबांध झाला होता याबाबत अपील प्राधधकरणाांची खात्री पटली असेल तर, ती, तीस धदवसाांचा कालावधी सांपल्यानांतर कोणतेही अपील दाखल करून घेऊ शकतील.

(४) पोट-कलमे (१) ककवा (२) खालील अपील प्राप्त झाल्यावर, अपील प्राधधकरणे, अपीलकारास बाजू मााांडण्याची वाजवी सांधी धदल्यानांतर, तीन मधहन्याांच्या कालावधीच्या आत, अपील धनकालात काढतील.

(५) अपील प्राधधकरणाांचा आदेश अ◌ां◌ंधतम असेल.

प्रकरण तीन

महाराष्ट्र गोजातीय प्रजनन धनयमन प्राधधकरण.

महाराष्ट्र गोजातीय प्रजनन धनयमन प्राधधकरणाची स्थापना.

१२. (१) या अधधधनयमान्वये प्राधधकरणाकडे प्रदान केलेल्या अधधकाराांचा वापर करण्यासाठी आधण त्यास नेमून धदलेली काये पार पाडण्यासाठी "महाराष्ट्र गोजातीय प्रजनन धनयमन प्राधधकरण" म्हणून सांबोधले जाणारे प्राधधकरणाची

प्राधधकरण, या अधधधनयमाच्या प्रारांभाच्या धदनाांकास व तेव्हापासून या अधधधनयमाच्या प्रयोजनाांकधरता स्थापन करण्यात येईल.

(२) प्राधधकरणात, पुढील सदस्याांचा समावेश असेल:-

(क) आयुक्त पशुसांवधवन आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे, अध्यक्ष;

(ख) (मुख्य कायवकारी अधधकारी, महाराष्ट्र पशुधन धवकास मांडळ, नागपूर, पदधसद्ध सदस्य;

(ग) उप सधचव ककवा सहसधचव (पशुसांवधवन), कृषी, पशुसांवधवन, दुग्धव्यवसाय धवकास व मत्स्यव्यवसाय धवभाग, पदधसद्ध सदस्य;

(घ) अध्यक्ष, अभ्यास मांडळ, पशु जनन, मादीपशुरोग व प्रसुतीशास्त्र, (एआरजीओ), महाराष्ट्र पशू व मत्स्य धवज्ञान धवद्यापीठ, नागपूर, पदधसद्ध सदस्य;

(ङ) पशुसांवधवन उपायुक्त ककवा सहआयुक्त (पशुधन), पशुसांवधवन आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे, — पदधसद्ध सदस्य;

(च) पशुसांवधवन उपायुक्त, पशुसांवधवन आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे, — सदस्य-सधचव.

(३) प्राधधकरणाचे मुख्यालय पुणे, महाराष्ट्र येथे असेल.

(४) प्राधधकरणास, गोजातीय प्रजनन धक्रयाांच्या बाबतीत, सांपूणव महाराष्ट्र राज्यभर अधधकाधरता असेल.

प्राधधकरणाच्या बैठकी.

१३. (१) प्राधधकरण, अध्यक्ष ठरवील अशा वेळी तीन मधहन्याांतून धकमान एकदा बैठक घेईल आधण अशा बैठकींमधील धतचे कामकाज चालधवण्यासाठी धवधनयमाांद्वारे धवधहत करण्यात येईल, अशा कायवपद्धतींचे पालन करील.

(२) अध्यक्ष, प्राधधकरणाच्या बैठकी बोलावील आधण त्याांचे अध्यक्षस्थान स्वीकारील. अध्यक्षाच्या अनुपस्स्थतीत, मुख्य कायवकारी अधधकारी, महाराष्ट्र पशुधन धवकास मांडळ, नागपूर हा, बैठकीचे अध्यक्षस्थान स्वीकारील.

अधधकाऱ्याांची व कमवचाऱ्याांची धनयुक्ती.

१४. राज्य शासन, प्राधधकरणाला या अधधधनयमाखालील त्याची काये इतर कायवक्षमपणे पार पाडणे शक्य व्हावे यासाठी आवश्यक वाटतील अशा सांख्येतील अधधकारी व इतर कमवचारी पुरवील.

प्रकरण चार
प्राधधकरणाची काये व अधधकार.

प्राधधकरणाची काये.

१५. प्राधधकरण, पुढील काये पार पाडील:-

(क) राज्यातील गोजातीय रेताच्या, गोजातीय भ्रूणाांच्या, बीजाांडाच्या ककवा स्त्रीबीजपेशींच्या उत्पादनाचे धवधनयमन;

(ख) राज्यातील गोजातीय रेताची, गोजातीय भ्रूणाांची, बीजाांडाांची ककवा स्त्रीबीजपेशींची साठवणूक, वाहतूक, धवक्री व वापर याांचे धवधनयमन करणे ;

(ग) या अधधधनयमाच्या तरतुदींनुसार, रेत केंद्राांची, भ्रूण प्रत्यारोपण ककवा प्रयोगनधलका (in-vitro) फलन प्रयोगशाळाांची, सहयोगी जनन तांत्रज्ञान तज्ञाांची, सहयोगी जनन तांत्रज्ञान सेवा पुरवठाकाराांची नोंदणी करणे व नोंदणीचे नूतनीकरण करणे ;

(घ) शासनाच्या पूवव परवानगीने कृधत्रम रेतन प्रधशक्षण सांस्थाांची नोंदणी करणे;

(ङ) धवधहत मानकाांची पूतवता करणाऱ्या रेत उत्पादनाकधरता वापर करावयाचे वळू प्रमाधणत करणे;

(च) गोजातीय प्रजनन धक्रयाांशी सांबांधधत असलेल्या कोणत्याही बाबींवर शासनास सल्ला देणे;

(छ) गोजातीय प्रजनन धक्रयाांची स्स्थती, त्यातील सांभाव्य समस्या व त्यावरील उपाययोजना याांची खात्री करण्यासाठी सवेक्षण हाती घेणे आधण अभ्यास करणे;

(ज) या अधधधनयमाच्या तरतुदींखालील प्राधधकरणाची काये पार पाडण्यासाठी धवधनयम करणे;

(झ) शासनाच्या गोजातीय प्रजनन धोरणानुसार, धवधहत करण्यात येतील अशी गोजातीय प्रजननाशी सांबांधधत असणारी इतर काये व धक्रया करणे;

(ञ) शासनाद्वारे धवधहत करण्यात येतील अशी इतर काये पार पाडणे.

प्राधधकरणाचे अधधकार.

१६. (१) प्राधधकरणास, पुढील अधधकार असतील:-

(क) ज्या पधरवास्तूंमध्ये गोजातीय प्रजनन धक्रया केली जात आहे त्या पधरवास्तूंचे धनरीक्षण करणे;

(ख) त्याची काये कायवक्षमपणे पार पाडण्याकधरता आवश्यक वाटेल अशी पशुवैद्यकीय अहवता व अनुभव असणाऱ्या तज्ञांची धनयुक्ती करणे ;

(ग) गोजातीय प्रजनन धक्रयाांमध्ये काम करीत असलेल्या व्यक्तींकडून माधहती मागधवणे;

(घ) जेथे कोणतीही गोजातीय प्रजनन धक्रया केली जात आहे अशा कोणत्याही पधरवास्तूंची जी प्रभारी आहे आधण त्याच्या मते, जी, या अधधधनयमाच्या तरतुदींचे व त्याखाली केलेल्या धनयमांचे उल्लांघन करीत आहे अशा कोणत्याही व्यक्तीस, त्याला योग्य वाटेल अशी माधहती सादर करण्यास, फमाधवणारे धनदेश देणे ;

(ङ) या अधधधनयमाच्या प्रयोजनाांसाठी कोणत्याही व्यक्तीस, अधधकाऱ्यास ककवा अन्य प्राधधकाऱ्यास धनदेश देणे आधण अशी व्यक्ती, अधधकारी, ककवा यथास्स्थधत, अन्य प्राधधकारी अशा धनदेशाांचे अनुपालन करण्यास बाांधील असेल;

(च) शासनाद्वारे धवधहत करण्यात येतील असे इतर अधधकार.

धनरीक्षण, झडती व जप्ती करण्याचा अधधकार.

१७. (१) धनरीक्षण व चौकशी करण्याच्या प्रयोजनासाठी, प्राधधकरणास ककवा कोणत्याही अधधकाऱ्यास ककवा याबाबतीत प्राधधकृत केलेल्या तज्ज्ञाांच्या चमूतील सदस्यास, -

(क) ज्या पधरवास्तूत, या अधधधनयमाच्या तरतुदींचे ककवा त्याखाली केलेल्या धनयमाांचे उल्लांघन करून, गोजातीय प्रजननाच्या कोणत्याही धक्रया केल्या जात आहे असा धवश्वास ठेवण्यास कारण आहे, अशा कोणत्याही पधरवास्तूंत प्रवेश करता येईल, धनरीक्षण करता येईल आधण झडती घेण्याची व्यवस्था करता येईल ककवा झडती घेता येईल;

(ख) रेत, रक्त ककवा रेत उत्पादनामध्ये ककवा कृधत्रम रेतन सेवाांमध्ये ककवा सहयोगी जनन तांत्रज्ञान सेवाांमध्ये वापरलेले अन्य कोणतेही पदाथव याांचे नमुने पधरवास्तूंमधून गोळा करता येतील आधण अशा नमुन्याांचे मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळेकडून धवश्लेषण करून घेता येईल आधण रेत उत्पादनासाठी यथोधचतरीत्या प्रमाधणत न केलेले कोणतेही वळू देखील त्यामधून जप्त करण्यात येतील ककवा आवश्यक असेल अशी इतर चौकशी करण्यात येईल, नोंदणी प्रमाणपत्र धारकाचे आधण, अशा पधरवास्तूंमध्ये काम करणाऱ्या इतर व्यक्तींचे जबाब घेण्यात येतील आधण त्याांच्या अधभलेखाांची तपासणी करण्यात येईल.

(२) झडती व जप्ती याांच्याशी साांबांधधत असणाऱ्या फौजदारी प्रधक्रया सांधहता, १९७३ (१९७४ चार २) याच्या तरतुदी, शक्य असेल तेथवर, पोट-कलम (१) अन्वये केलेल्या अशा झडती व जप्तींसाठी लागू होतील.

प्रकरण पाच

अपराध व शास्ती.

या अधधधनयमाचे उल्लांघन करून,

१८. (१) जेव्हा कोणतीही व्यक्ती, या अधधधनयमाच्या तरतुदींचे ककवा त्याखाली केलेल्या धनयमाांचे उल्लांघन करून, गोजातीय प्रजनन धक्रया करण्यामध्ये गुांतलेली

प्रजनन धक्रया केल्या जात असल्याची धास्ती असलेल्या कृत्यांना प्रधतरोध करण्यासाठी न्यायालयांकडे अजव करण्याचा अधधकार.

आहे आधण अशा उल्लांघनाबद्दल, धतच्यावर बजावलेल्या नोधटशीचे एकतर अनुपालन करण्यास ककवा धतच्यावर लादलेला द्रव्यदांड प्रदान करण्यास नकार देत आहे अशी प्राधधकरणास धास्ती असेल त्याबाबतीत, प्राधधकरणास ककवा त्याने प्राधधकृत केलेल्या कोणत्याही अधधकाऱ्यास, उक्त धक्रया करण्यातून उक्त व्यक्तीला प्रधतरोध करण्यासाठी, महानगर दांडाधधकाऱ्याच्या, ककवा यथास्स्थधत, प्रथम वगव न्याय दांडाधधकाऱ्याच्या न्यायालयामध्ये तक्रार दाखल करता येईल.

(२) पोट-कलम (१) खालील अजव प्राप्त झाल्यावर, न्यायालय, अशा कोणत्याही व्यक्तीला, उक्त धक्रया करण्यास प्रधतरोध करणारा आदेश पाधरत करू शकेल अथवा त्यास योग्य वाटतील असे धनदेश देऊ शकेल ककवा असा आदेश पाधरत करू शकेल.

शास्ती.

१९. (१) या अधधधनयमाची कलमे ४ व ५ या अन्वये नोंदणी प्रमाणपत्र असणारी जी कोणतीही व्यक्ती, राज्य शासनाने आधण केंद्र सरकारने वेळोवेळी धनधाधरत केलेल्या गोजातीय प्रजनन धक्रयांशी सांबांधधत असणाऱ्या धवधहत मानकांचे

पालन

करण्यात कसूर करील त्या व्यक्तीस, दोष धसद्ध झाल्यावर, पन्नास हजार रुपयाांपयंत वाढधवता येईल इतक्या द्रव्यदांडाची धशक्षा होईल.

(२) जो कोणी, नोंदणी प्रमाणपत्र धारण न करता, कोणतीही गोजातीय प्रजनन धक्रया करील अथवा प्रमाधणत वळूांव्यधतधरक्त अन्य वळूांपासून गोठवलेल्या रेताचे उत्पादन करील ककवा या अधधधनयमाच्या तरतुदींपैकी कोणत्याही तरतुदींचे उल्लांघन करील त्यास, दोष धसद्ध झाल्यावर, एक लाख रुपयाांपयंत वाढधवता येईल इतक्या द्रव्यदांडाची धशक्षा होईल.

(३) जी व्यक्ती, ज्या सेवाांसाठी धतला नोंदणी प्रमाणपत्र देण्यात आले आहे त्या सेवाांचा प्रकार व स्वरूप याबद्दलच्या तथयाांचा धवपयास करणाऱ्या कोणत्याही प्रकारच्या जाधहरातीचा ककवा प्रधसद्धीचा अवलांब करील अशा कोणत्याही व्यक्तीस, दोष धसद्ध झाल्यावर, सहा मधहन्याांपयंत वाढधवता येईल इतक्या मुदतीच्या साध्या कारावासाची धशक्षा होईल ककवा दोन लाख रुपयाांपयंत वाढधवता येईल इतक्या द्रव्यदांडाची धशक्षा होईल, अथवा या दोन्ही धशक्षा होतील.

कांपन्याांनी केलेले अपराध.

२०. (१) जेव्हा, या अधधधनयमाखालील एखादा अपराध, एखाद्या कांपनीने केला असेल त्याबाबतीत, असा अपराध घडला त्या वेळी जी व्यक्ती अशा कांपनीची प्रभारी होती आधण कांपनीचे कामकाज चालधवण्यासाठी जबाबदार होती अशी प्रत्येक व्यक्ती, त्याचप्रमाणे कांपनी, अशा अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानण्यात येईल आधण त्यानुसार, धतच्याधवरुद्ध खटला दाखल केला जाण्यास आधण धशक्षा केली जाण्यास पात्र असेल :

परांतु, जर त्या व्यक्तीने असा अपराध धतच्या नकळत घडला होता ककवा असा अपराध घडण्यास प्रधतबांध करण्यासाठी धतने सवव वाजवी दक्षता घेतली होती असे शाबीत केले तर, या पोट-कलमामध्ये अ◌ा◌ंतभूवत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीमुळे अशी कोणतीही व्यक्ती, कोणत्याही धशक्षेस पात्र ठरणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) मध्ये काहीही अ◌ा◌ंतभूवत असले तरी, जेव्हा या अधधधनयमाखालील एखादा अपराध, एखाद्या कांपनीने केला असेल आधण तो अपराध, त्या कांपनीचा कोणताही सांचालक, व्यवस्थापक, सधचव ककवा अन्य अधधकारी याांनी ककवा त्याांच्या सांमतीने ककवा मूकसांमतीने करण्यात आला

असेल अथवा त्यांनी केलेल्या धनष्ट्काळजीपणामुळे घडून आला असेल त्याबाबतीत, असा सांचालक, व्यवस्थापक, सधचव ककवा इतर अधधकारी देखील त्या अपराधाबद्दल दोषी असल्याचे मानण्यात येईल आधण त्यानुसार, त्यांच्याधवरुद्ध खटला दाखल केला जाण्यास आधण धशक्षा केली जाण्यास पात्र असतील.

स्पष्टीकरण - या कलमाच्या प्रयोजनाथव,-

(क) " कांपनी " याचा अथव, धनगम धनकाय असा असून त्यात, भागीदारी सांस्थेचा ककवा व्यक्तींच्या इतर सांघाचा ककवा व्यक्तींच्या धनकायांचा,- मग ते धवधधसांस्थाधपत केलेली असोत ककवा नसोत - यांचा समावेश होतो; आधण

(ख) एखाद्या भागीदारी सांस्थेच्या सांबांधात, "सांचालक " याचा अथव, भागीदारी सांस्थेतील भागीदार, असा आहे आधण व्यक्तींच्या सांघाच्या ककवा व्यक्तींच्या धनकायाच्या सांबांधात, सांचालक याचा अथव, धतच्या कारभारावर धनयांत्रण ठेवणारा कोणताही सदस्य, असा आहे.

अपराधांची आपसमेळ करणे.

२१. (१) अधधधनयमांन्वये धशक्षापात्र असलेल्या या अधधधनयमाच्या कोणत्याही तरतुदींचे उल्लांघन केल्याच्या कोणत्याही अपराधाची, एकतर कोणताही खटला दाखल करण्यापूवी ककवा दाखल केल्यानांतर, आरोपी व्यक्तीने केलेल्या अजावरून, अशा अपराधासाठी तरतूद केलेल्या कमाल दांडाच्या पन्नास टक्के इतक्या रकमेसाठी, धवधहत करण्यात येईल अशा रीतीने, प्राधधकारणाद्वारे, ककवा यथास्स्थधत, प्राधधकरणाने धनयुक्त केलेल्या सदस्याद्वारे ककवा अधधकाऱ्याद्वारे, आपसमेळ करता येईल.

(२) पोट-कलम (१) मध्ये अ◌ा◌ंतभूवत असलेली कोणतीही गोष्ट, - (क) ज्याची यापूवी आपसमेळ केली होती; ककवा

(ख) ज्यासाठी अशा व्यक्तीला यापूवी दोषधसद्ध ठरवलेले होते,

तोच अपराध केल्याच्या तारखेपासून तीन वषांच्या कालावधीत दुसऱ्या वेळी ककवा त्यानांतर, एखाद्या व्यक्तीने केलेल्या अपराधासाठी लागू असणार नाही.

(३) जेव्हा कोणताही खटला दाखल करण्यापूवी कोणत्याही अपराधाची आपसमेळ केली असेल तेव्हा, ज्याच्या सांबांधात अशी आपसमेळ केलेली असेल त्या अपराध्याधवरुद्ध अशा अपराधाच्या सांबांधात कोणताही खटला दाखल करण्यात येणार नाही.

अपराधांची दखल.

२२. (१) धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताने ककवा प्राधधकरणाने अथवा याबाबतीत प्राधधकरणाने ककवा धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताने प्राधधकृत केलेल्या अधधकाऱ्याने तक्रार केल्याखेरीज, कोणतेही न्यायालय, या अधधधनयमान्वये धशक्षापात्र असलेल्या कोणत्याही अपराधाची दखल घेणार नाही.

(२) महानगर दांडाधधकाऱ्याच्या न्यायालयापेक्षा ककवा प्रथम वगव न्याय दांडाधधकाऱ्याच्या न्यायालयापेक्षा कधनष्ठ दजाचे कोणतेही न्यायालय, या अधधधनयमान्वये धशक्षापात्र असलेल्या कोणत्याही अपराधाची न्यायचौकशी करणार नाही.

अधधकाधरतेस रोध. कोणत्याही त्यामध्ये

२३. ज्या प्रकरणाच्या बाबतीत दखल घेण्याचा व ते धनकालात काढण्याचा अधधकार या अधधधनयमाद्वारे शासनास ककवा इतर कोणत्याही व्यक्तीस ककवा प्राधधकरणास प्रदान केलेला आहे असे कोणतेही प्रकरण आधण ज्या धरतीने शासन ककवा अशी व्यक्ती ककवा प्राधधकरण, या अधधधनयमाद्वारे ककवा त्यान्वये ककवा त्यांच्यामध्ये धनधहत असलेल्या कोणत्याही अधधकाराचा वापर करील ती

रीत या सांबांधात, कोणत्याही धदवाणी न्यायालयाला कोणतीही अधधकाधरता असणार नाही.

प्रकरण सहा

धवत्तव्यवस्था, लेखे व लेखापरीक्षा.

प्राधधकरणाचा धनधी. २४. (१) “महाराष्ट्र गोजातीय प्रजनन धनयमन प्राधधकरण धनधी” या नावाने सांबोधला जाणारा प्राधधकरणाचा एक धनधी असेल, त्यात, शासनाने धदलेली अनुदाने, प्राप्त झालेले शुल्क, कोणत्याही व्यक्तीने ककवा सांस्थेने त्याला धदलेल्या देणग्या, बधक्षसे व मृत्युपधत्रतदान याांसह प्राधधकरणाला प्राप्त झालेला सवव पैसा, जमा करण्यात येईल.

(२) प्राधधकरणाचा सवव धनधी, अनुसूधचत बँकेत ठेवण्यात येईल आधण याबाबतीत प्राधधकरणाद्वारे लेखी स्वरुपात प्राधधकृत करण्यात येईल अशा व्यक्तीकडून तो चालधवण्यात येईल.

लेखे व लेखापरीक्षा. २५. (१) प्राधधकरण, धवधहत करण्यात येईल अशा नमुन्यामध्ये व अशा रीतीने लेखे ठेवील.

(२) प्राधधकरणाच्या लेख्याांची, मुख्य लेखापरीक्षक, स्थाधनक धनधी याांच्याकडून ककवा राज्य शासनाच्या मान्यतेने प्राधधकरणाने धनयुक्त केलेल्या इतर कोणत्याही लेखापरीक्षकाकडून लेखापरीक्षा करण्यात येईल.

(३) राज्य शासनाला, जर त्यास आवश्यक वाटल्यास, प्राधधकरणाच्या लेख्याांची लेखापरीक्षा करण्यासाठी धवशेष लेखापरीक्षकाची नेमणूक करता येईल.

(४) लेखापरीक्षक, ककवा यथास्स्थधत, धवशेष लेखापरीक्षक, त्याचा अहवाल, प्राधधकरणाला सादर करील आधण त्याची एक प्रत, राज्य शासनाला पाठवील.

(५) पोट-कलम (२) ककवा (३) खालील लेखापरीक्षेचा खचव, कोणताही असल्यास, प्राधधकरणाकडून सोसण्यात येईल.

वार्षषक अहवाल. २६. (१) प्राधधकरण, मागील धवत्तीय वषातील त्याच्या कायाची सांपूणव माधहती देणारा वार्षषक अहवाल, धवधहत करण्यात येईल अशा नमुन्यामध्ये व अशा धदनाांकापयंत, प्रत्येक धवत्तीय वषासाठी तयार करील; आधण धवधहत केलेल्या धदनाांकापासून एक मधहन्याच्या आत, त्याची प्रत, शासनाला सादर करील.

(२) वार्षषक अहवाल धमळाल्यानांतर, शासनास, त्याला आवश्यक वाटेल अशी कारवाई त्यावर करता येईल.

(३) शासनाला सादर केलेल्या अहवालाची प्रत, पोट-कलम (२) अन्वये शासनाने त्यावर केलेल्या कृती अहवालासह, राज्य धवधानमांडळाच्या प्रत्येक सभागृहासमोर माांडण्यात येईल.

प्रकरण सात

सांकीणव.

सूट. २७. सांशोधनाच्या व प्रधशक्षणाच्या प्रयोजनाकधरता सांशोधन सांस्थेने ककवा धवद्यापीठाने उभारलेल्या कोणत्याही गोजातीय रेत ककवा भ्रूण उत्पादन सुधवधेस, या अधधधनयमान्वये नोंदणी प्रमाणपत्र धारण करण्याच्या आबांधनातून सूट देण्यात येईल :

परांतु, मोठ्या प्रमाणात गोजातीय रेत ककवा भ्रूण प्रत्यारोपण करण्याच्या प्रयोजनाथव, कोणत्याही कृधत्रम रेतन तांत्रज्ञाला ककवा कृधत्रम रेतन

पुरवठाकाराला धवद्यापीठाचा — ककवा सहयोगी जनन तांत्रज्ञान सेवा पुरवठाकाराला रेत ककवा भ्रूण, यांचा पुरवठा करण्यासाठी ककवा धवक्री करण्यासाठी अशा सांशोधन सांस्थेचा ककवा वापर करण्यात येणार नाही.

धनदेश देण्याचे अधधकार. — २८. राज्य शासनास, जनधहताथव आधण या अधधधनयमाच्या अधधक चाांगल्या व प्रभावी अ ा ंमलबजावणीसाठी, आवश्यक वाटतील असे धनदेश, वेळोवेळी प्राधधकरणास देता येतील; आधण प्राधधकरण, अशा धनदेशाांचे अनुपालन करील.

अधभलेख ठेवणे आधण धववरणे सादर करणे. — २९. (१) या अधधधनयमान्वये नोंदणी प्रमाणपत्र धारण करणारी प्रत्येक व्यक्ती, धवधहत करण्यात येईल अशा नमुन्यात व रीतीने, धतच्या कामकाजाशी सांबांधधत असणाऱ्या नोंदवह्या, लेखे व अधभलेख ठेवील.

(२) या अधधधनयमान्वये नोंदणी प्रमाणपत्र धारण करणारी प्रत्येक व्यक्ती, धवधहत करण्यात येईल, अशा नमुन्यात व रीतीने, अधवार्षषक धववरणे, दोन प्रतीत, प्राधधकरणास सादर करील.

मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळेचा अहवाल. — ३०. मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळेने यथोधचतरीतीने धदलेला अहवाल असल्याचे अधभप्रेत असणारा कोणताही दस्तऐवज, या अधधधनयमाखालील कोणत्याही कायवाहीमध्ये, त्यात नमूद केलेल्या तथयाांचा पुरावा म्हणून वापरता येईल.

स्थाधनक प्राधधकरणाांनी सहाय्य देणे. धनरीक्षणासाठी — ३१. सवव स्थाधनक प्राधधकरणे, प्राधधकरणाला त्याची काये पार पाडण्यासाठी आवश्यक असेल अशी मदत व सहाय्य करतील आधण अशी माधहती सादर करतील आधण आवश्यक असेल असा अधभलेख ककवा दस्तऐवज, व तपासणीसाठी उपलब्ध करून देतील.

प्राधधकरणाचे सवव सदस्य व कमवचारी हे लोकसेवक असणे. — ३२. प्राधधकरणाचे सवव सदस्य व अधधकारी, जेव्हा ते या अधधधनयमाच्या ककवा त्याखाली केलेल्या धनयमाांच्या कोणत्याही तरतुदीनुसार काम करीत असतील ककवा काम करीत असल्याचे अधभप्रेत असतील तेव्हा, भारतीय दांड सांधहतेच्या (१८६०चा ४५) कलम २१ च्या अथाांतगवत लोकसेवक असल्याचे मानण्यात येतील. लोकसेवक असणे.

सद्भावनापूववक केलेल्या कारवाईस सांरक्षण. — ३३. या अधधधनयमान्वये ककवा त्याखाली केलेल्या धनयमाांन्वये ककवा काढलेल्या आदेशाांन्वये सद्भावनापूववक केलेल्या ककवा करण्याचे उद्देधशत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीबद्दल, प्राधधकरणाधवरुद्ध, ककवा धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताधवरुद्ध ककवा प्राधधकरणाच्या कोणत्याही सदस्याधवरुद्ध ककवा कोणत्याही अधधकाऱ्याधवरुद्ध अथवा प्राधधकरणाने ककवा धजल्हा पशुसांवधवन उपायुक्ताने प्राधधकृत केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीधवरुद्ध कोणताही दावा, खटला ककवा इतर कायदेशीर कायवाही दाखल करण्यात येणार नाही.

धनयम करण्याचा अधधकार. धनयम — ३४. (१) राज्य शासनास, शासकीय राजपत्रात प्रधसद्ध केलेल्या अधधसूचनेद्वारे, आधण पूववप्रधसद्धीच्या शतीस अधीन राहून, या अधधधनयमाच्या प्रयोजनाथव, करता येतील.

(२) या अधधधनयमान्वये केलेला प्रत्येक धनयम, तो करण्यात आल्यानांतर,

शक्य धततक्या लवकर, राज्य धवधानमांडळाचे अधधवेशन चालू असताना, एकाच अधधवेशनात ककवा लागोपाठच्या दोन ककवा अधधक अधधवेशनाांत धमळून एकूण
तीस धदवसाांचा होईल इतक्या कालवधीकधरता सत्रासीन असताना, राज्य धवधानमांडळाच्या प्रत्येक सभागृहासमोर माांडण्यात येईल, आधण ज्या अधधवेशनात
तो अशा रीतीने माांडण्यात आला असेल ते अधधवेशन ककवा त्याांच्या लगतनांतरचे अधधवेशन समाप्त होण्यापूवी, त्या धनयमात कोणताही फेरबदल करण्याबाबत दोन्ही सभागृहाांचे एकमत होईल ककवा तो धनयम करण्यात येऊ नये याबाबत दोन्ही सभागृहाांचे एकमत होईल आधण असा धनणवय, शासकीय राजपत्रात अधधसूधचत करतील तर, धनयम, अशा अधधसूचनेच्या धदनाांकापासून केवळ अशा
फेरबदल केलेल्या स्वरुपातच अ‍ा‍ंमलात येईल, ककवा यथास्स्थधत, मुळीच अ‍ा‍ंमलात
येणार नाही; तथाधप, असा कोणताही फेरबदल ककवा धवलोपन यामुळे, त्या धनयमान्वये यापूवी केलेल्या ककवा करण्याचे वर्षजलेल्या कोणत्याही गोष्टीच्या धवधधग्राह्यतेस बाध येणार नाही.

धवधनयम करण्याचा अधधकार.

३५. प्राधधकरणास, धवधनयमाांद्वारे या अधधधनयमान्वये तरतूद करावयाच्या सवव ककवा कोणत्याही बाबींसाठी, या अधधधनयमाच्या व त्याखाली केलेल्या धनयमाांच्या तरतुदींशी धवसांगत नसतील असे धवधनयम, राज्य शासनाच्या पूववमान्यतेने शासकीय राजपत्रात प्रधसद्ध केलेल्या अधधसूचनेद्वारे, वेळोवेळी, करता येतील.

अडचणी दूर करण्याचा अधधकार.

३६. (१) जर या अधधधनयमाच्या तरतुदींची अ‍ा‍ंमलबजावणी करताना कोणतीही अडचण उद्भवल्यास, राज्य शासनास, प्रसांगानुरुप उद्भवेल त्याप्रमाणे, ती अडचण दूर करण्याच्या प्रयोजनाांसाठी, त्यास आवश्यक ककवा इष्ट असल्याचे वाटेल अशी, या अधधधनयमाच्या तरतुदींशी धवसांगत नसलेली कोणतीही गोष्ट, शासकीय राजपत्रात प्रधसद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे, करता येईल :

परांतु, या अधधधनयमाच्या प्राराांभाच्या धदनाांकापासून दोन वषांचा कालावधी समाप्त झाल्यानांतर, असा कोणताही आदेश काढण्यात येणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) अन्वये काढलेला प्रत्येक आदेश, तो काढल्यानांतर, शक्य धततक्या लवकर, राज्य धवधानमांडळाच्या प्रत्येक सभागृहासमोर माांडण्यात येईल.